

Список літератури

1. Лучаківський А. О. Сучасні підходи до стрес-тестування банків / А. О. Лучаківський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 23. – С. 248–255.
2. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, BCBS, Dec 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs165.pdf>.
3. IMF: The IMF-FSB Early Warning Exercise – Design and Methodological Toolkit, September 2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/090110.pdf.
4. Визначення поняття “Стрес-тестування” [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123675&cat_id=123321.
5. Международная конвергенция измерения капитала и стандартов капитала: Уточненные рамочные подходы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cbr.ru/today/ms/bn/Basel.pdf>.
6. Стресс-тест Центробанка: треть российских банков – в зоне риска [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.finmarket.ru/main/article/3420263>.

Отримано 28.05.2014

Summary

This article deals with the nature and objects of stress testing. Has been studied international experience stress testing, and discovered the basic laws implementing a mechanism for testing the banking sector. The ways of the optimal stress test on domestic territory has been represented.

УДК 336.71:005.35

*А. С. Ласукова, аспірант кафедри банківської справи
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

**САМОРЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

У статті досліджено механізм функціонування саморегульованої організації в напрямку реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності в межах банківської системи України. Запропоновано інструментарій нефінансової звітності як передумову формування та публікації рейтингу соціально відповідальних банків. Розкрито зацікавленість банків у наявності саморегульованої організації на ринку банківських послуг.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, банк, саморегульовані організації, ринок банківських послуг.

Постановка проблеми. Сталий розвиток суспільства на сьогоднішній день є однією з головних проблем світового масштабу. Суттєве погіршення стану навколишнього середовища, інтенсифікація економічного розвитку та суспільного споживання благ у більшості країн призвели, у глобальному розумінні, до виникнення ряду дисбалансів як економічного та екологічного, так і соціального характеру. Вирішити зазначені проблеми покликана концепція корпоративної соціальної відповідальності.

Концепція корпоративної соціальної відповідальності є добровільною ініціативою, проте відсутність в Україні ефективного механізму регулювання даного процесу призвела до хаотичності та незгодженості більшості бізнес-практик із реальними проблемами суспільства. Вирішити ці проблеми та спрямувати соціальні ініціативи суб'єктів господарювання, у тому числі банків, у

конкретні проекти, як демонструє світовий досвід, здатні саморегульовані організації (СРО), ключовою особливістю яких є некомерційний характер.

Враховуючи рівень глобалізації та інтернаціоналізації вітчизняної економіки в цілому та галузі фінансів зокрема, а також проникнення фінансових процесів у всі сфери економічного та соціального життя, окрему науково-прикладну задачу становить дослідження окреслених вище питань в межах банківського сегмента фінансового ринку України.

Аналіз останніх досліджень. Питанню доцільності існування інституту саморегульованих організацій на різних ринках присвячено велику кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Значна кількість робіт у даному напрямку присвячена фінансовим ринкам, зокрема це дослідження І. І. Рекуненка, Є. П. Бондаренко, В. О. Белової, А. А. Зельвінської, С. В. Міщенко, А. Рот, Я. Міркіна, М. Хьюїта, Дж. Карсона, Д. Маджорас, Дж. Месі, К. Новогроуд, М. А. Бендикова,

© А. С. Ласукова, 2014

Г. В. Колесника та багатьох інших. Наукові дебати між зазначеними дослідниками ведуться у напрямку доцільності існування на фінансовому ринку саморегулювальних організацій та ідентифікації меж їх компетенції.

Невирішені раніше частини проблеми. Поряд із зазначеною проблематикою наукових дискусій питання існування саморегулювальних організацій на ринку банківських послуг є майже нерозкритим не тільки в наукових колах, а й у законодавстві України, що суттєво ускладнює можливість їх утворення й діяльності на ринку банківських послуг. Таким чином, дослідження ролі саморегулювальних організацій в межах банківської системи, а також ідентифікація напрямків їх діяльності у процесі соціалізації банківського бізнесу є актуальними та викликають безумовний науковий інтерес.

Метою статті є дослідження підстав формування інституту саморегулювання банківської діяльності, а також його ролі в контексті реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день на фінансових ринках провідних країн доведено доцільність існування інституту саморегулювання. Об'єктивні передумови його діяльності полягають у підвищенні привабливості фінансового ринку для інвесторів, збільшенні обсягів торгів та ліквідності, а також доходів професійних учасників за рахунок добровільного дотримання ними стандартів та норм поведінки [2, 6, 7].

Саморегулювання банківської діяльності, на нашу думку, передбачає суттєве посилення ролі ринкової дисципліни, де учасники ринку банківських послуг добровільно або під загрозою банкрутства, втрати ділової репутації, іміджу будуть прагнути виконувати конкретні правила, стандарти, що встановлені самими банками. Справа в тому, що регулятор – Національний банк України (НБУ), виступаючи одним із стейкхолдерів банку, має необмежений доступ до банківської інформації, на відміну від інших зацікавлених осіб, обізнаність яких щодо бізнес-процесів у банку обмежується публічними даними, що й ідентифікують рівень транспарентності банку та ринкової дисципліни в цілому. Поряд з цим у компетенцію НБУ не входить нагляд та регулювання соціальних аспектів діяльності банку (розвиток персоналу, суспільні проекти, екологічні заходи тощо). Таким чином, доцільність акумуляції інформаційних даних за різними напрямками саме саморегулювальною організацією є виправданою, економічно та логічно обґрунтованою. Також доцільно відзначити переваги застосуван-

ня механізму саморегулювання на банківському ринку [1, 4, 8]:

- гнучкість СРО порівняно з державним регулятором (виявляється у відносній свободі у прийнятті рішень в умовах швидкого темпу зміни оточуючого середовища банку);
- представницький характер (лобіювання інтересів членів організації під час політичної дискусії; підвищення ефективності перемовин з державним регулятором з питань регулювання ринку);
- незалежність фінансування регулятивної діяльності з боку ринку (зниження навантаження на бюджет країни, скорочення державних витрат на регулювання та контроль);
- інформаційний осередок (акумуляція даних щодо діяльності банків, функціонування банківської системи в цілому, які можуть задовольняти інтереси широкого кола стейкхолдерів);
- скорочення державних витрат на регулювання та контроль;
- можливість впливу банків на законодавчу діяльність державних органів влади;
- контроль з боку банків за цільовим характером використання членських внесків до СРО.

Поряд із зазначеним, варто зауважити про некомерційний характер діяльності СРО, що дозволить уникнути проблеми комерціалізації даної організації (використання реклами, що порушує законодавство; швидкі темпи приросту членів СРО за короткий проміжок часу; відсутність або мінімальний розмір членського внеску; відсутність колегіального управління та прозорості діяльності організації; низька якість перевірки установ, що вступають до СРО, тощо).

Слабкість свідомості громадянського суспільства в Україні, а також існуючі на сьогоднішній день стимулюючі заходи щодо впровадження соціально відповідальних принципів з боку держави не створюють об'єктивного підґрунтя для ефективної імплементації концепції в діяльність банків. Саме тому дане завдання повинно бути реалізоване Комітетом з корпоративної соціальної відповідальності, який необхідно створити в межах відповідної саморегулювальної організації (СРО КСВ). Виходячи з того, що концепція корпоративної соціальної відповідальності охоплює абсолютно всі аспекти діяльності банку, передбачається тісна співпраця даного Комітету з іншими, зокрема в частині збору та обробки інформації про діяльність банків та дотримання ними встановлених вимог, стандартів, правил тощо. У даному контексті основним мотивом вступу банків до СРО є репутаційний – максимізація ділової репутації банку та його іміджу в частині побу-

дови рейтингу соціально відповідальних банків та висвітлення інформаційних даних щодо його діяльності, що безумовно призведе до підвищення вартості нематеріальних активів банку.

Механізм функціонування саморегулівної організації в частині регулювання питань соціально-відповідального ведення банківського бізнесу представлено на рис. 1.

Мета	Забезпечення ефективної діяльності банків, які є членами СРО, розробка, затвердження та нагляд за дотриманням стандартів КСВ та інших правил та норм
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> – розробка критеріїв членства у СРО та їх акредитації; – розробка механізму звітування – допомога у формуванні та публікації нефінансових звітів банків; – розробка стандарту, що ідентифікує рівень впровадження концепції КСВ банками; – формування інформаційної бази у напрямку стандартів та правил ведення соціально відповідального банківського бізнесу; – розробка механізму нагляду за станом реалізації концепції КСВ банками; – чітке розмежування регуляторних функцій держави і СРО; – лобювання інтересів банків в органах державної влади; – розрахунок індексу корпоративної соціальної відповідальності та оприлюднення результатів; – публікація рейтингу соціально відповідальних банків; – передача результатів рейтингування та перевірки наданої інформації до НБУ; – сприяння НБУ у вжитті заходів до банків – порушників встановлених правил та стандартів
Переваги впровадження	<ul style="list-style-type: none"> – динамічність процесу стимулювання банків до запровадження принципів соціальної відповідальності; – розробка та запровадження більш гнучких правил та стандартів банківської діяльності на засадах концепції у порівнянні з державними; – спрощення процесу нагляду за діяльністю соціально відповідальних банків; – суттєве прискорення прийняття рішень щодо використання відповідних заходів впливу до банків; – адресна реалізація соціальних проектів; – ефективне соціальне партнерство; – лобювання інтересів банків; – прозоре та чесне формування рейтингів соціально відповідальних банків

Рисунок 1 – Ключові аспекти функціонування саморегулівної організації на ринку банківських послуг України за напрямком КСВ

Концепція корпоративної соціальної відповідальності має три рівні відповідальності – правову, економічну та соціальну (філантропічну).

Перші два рівні відповідальності апіорі регулюються державою й делегування СРО конкретних повноважень, наприклад, по ліцензуванню

діяльності, як це передбачено на світових фінансових ринках, є недоцільним. Зокрема, у Великобританії держава регулює діяльність фінансових установ лише у контексті недотримання прав вкладників, зміни складу директорів, невідповідності норм саморегулювання міжнародним зобов'язанням держави. Усі інші регуляторні та контролюючі функції покладено на недержавну організацію “Управління фінансових послуг” (Financial Services Authority) [5].

Одним із стратегічних завдань СРО КСВ є сприяння поширенню ініціатив із формування та публікації нефінансових звітів банками України. Практика публікації зазначених звітів у світі є поширеною, про що свідчить наявність загальноновизнаних на світовій арені міжнародних стандартів звітності (GRI, AA1000 Series тощо), а також закріплення на законодавчому рівні рядом провідних європейських країн вимог до обов'язкового розкриття інформації щодо прогресу (програм) у забезпеченні сталого розвитку суспільства. Зокрема, у Швеції, починаючи з 1999 р., великі компанії повинні розкривати інформацію щодо екологічної результативності у фінансових звітах. У 2007 р. було видано методичні рекомендації для компаній з участю держави у капіталі щодо складання обов'язкових звітів у сфері сталого розвитку, які публікуються поряд з фінансовою звітністю й верифікуються незалежною стороною. У Португалії, наприклад, з 2010 р. на рівні держави діє оновлений Стандарт фінансової звітності, де встановлено вимоги щодо розкриття даних про інвестиції та витрати, пов'язані з екологічними аспектами діяльності компанії [3]. Отже, у світі на сьогоднішній день

вже існує успішна практика регулювання питання нефінансової звітності на державному законодавчому рівні. Поряд з цим у межах України, на нашу думку, виносити дане питання на рівень всієї держави є недоцільним. Враховуючи сучасний стан економіки країни, стан впровадження та загальне сприйняття концепції корпоративної соціальної відповідальності не тільки бізнес-структурами, а й суспільством в цілому, законодавче регулювання питання складання нефінансової звітності призведе до розтрачання бюджетних коштів, ще більшого ускладнення апарату державної влади та бюрократизації процесу. Саме тому питання публікації та складання нефінансових звітів повинно регламентуватися безпосередньо ринком, представником якого є саморегульована організація. Поряд із зазначеним, на нашу думку, доцільним є закріплення на державному рівні механізму складання саморегульованою організацією рейтингів соціально відповідальних банків, які будуть виступати орієнтиром для більшості зацікавлених сторін стосовно різних аспектів співпраці з банком. Для центрального банку України, наприклад, дані рейтинги є індикатором прозорості діяльності банків, виконання ними своїх зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та іншими стейкхолдерами, а також сигналом про можливі диспропорції у розвитку банківської системи в цілому.

Відповідно до дослідження значимості нефінансових звітів, проведеного у 2013 р. провідною міжнародною організацією Ernst&Young [9], на рис. 2 представлено основні мотиви формування нефінансової звітності.

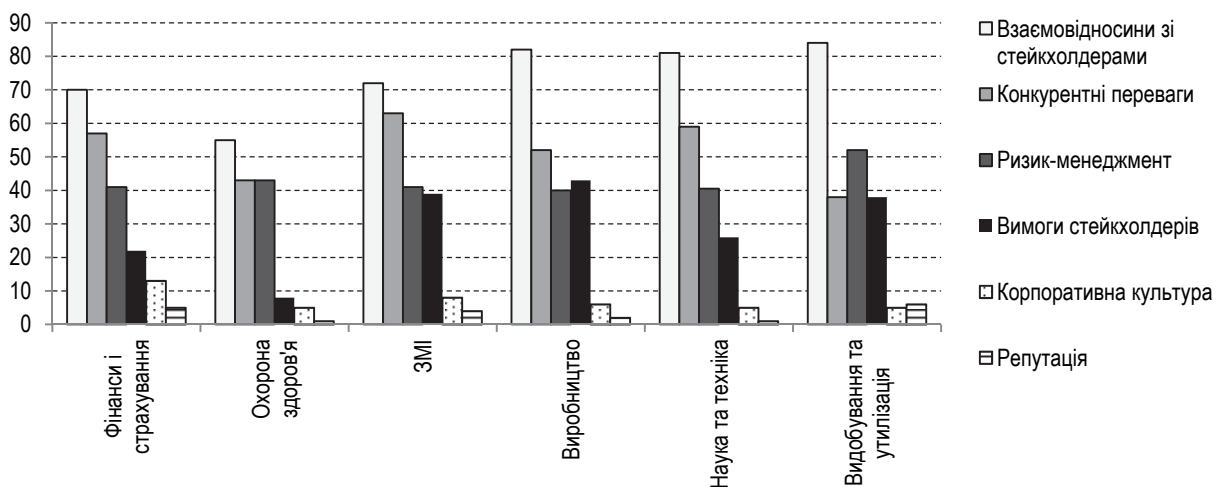

Рисунок 2 – Мотиви формування нефінансової звітності (за даними дослідження Ernst&Young LLP та the Boston College Center for Corporate Citizenship, 2013) [9]

Виходячи із даних, представлених на рис. 2, для фінансового сектора економіки, як і для більшості інших, провідними мотивами складання нефінансових звітів є налагодження та прозорість взаємовідносин зі стейкхолдерами банку, отримання конкурентних переваг за рахунок позитивного позиціонування банку на ринку банківських послуг та покращення системи ризик-менеджменту.

Поряд з цим мотив “підвищення репутації, бренду компанії” займає останню позицію в усіх представлених секторах економіки, що, на нашу думку, свідчить про суттєві позитивні зрушення у напрямку правильного сприйняття концепції корпоративної соціальної відповідальності й розуміння її не лише як PR-заходу або доброчинності, а як комплексної системи управління суб’єктом господарювання.

Реалізація банком соціальної та еко-чутливої політики потребує проведення досконалого аналізу отриманих результатів, що складає інформаційне підґрунтя для формування нефінансового звіту. Аудит такої діяльності дозволить більш ефективно виявляти приховані ризики або загрози, прогнозувати їх виникнення, а також планувати та впроваджувати заходи щодо їх уникнення або мінімізації. У даному контексті варто зазначити, що спектр ризиків суттєво розширюється від суто банківських, що безпосередньо пов’язані із діяльністю (ліквідності, операційний, кредитний, валютний та ін.) до небанківських ризиків, зокрема ризиків нематеріальних активів (репутація, бренд, лояльність клієнтів та персоналу, довіра до банку, вплив неекономічних факторів на транзакційні витрати та ін.).

Запропонована автором структура нефінансового звіту щодо реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності в банках повністю відповідає міжнародним стандартам та вимогам й включає блоки, представлені в табл. 1.

У межах кожного змістовного блоку нефінансового звіту необхідно користуватися базовими показниками, що запропоновані до розкриття у GRI, структура якого передбачає розкриття інформації щодо профілю компанії, взаємовідносин зі стейкхолдерами, системи управління компанією, показників результативності діяльності за ключовими напрямками (екологія, суспільство, персонал, економіка).

Варто зауважити, що до запропонованого нефінансового звіту не включається економічна складова (економічна результативність відповідно до GRI), що пояснюється необхідністю зменшення навантаження на банки в контексті формування та подання звітності. Авторська пропозиція полягає у тому, щоб публікувати

фінансовий та нефінансовий звіти одночасно та разом. Це дозволить у найкоротші строки сформувані рейтинги, з одного боку, Національним банком (за фінансовими результатами), а з іншого – саморегулювальною організацією (за соціальними аспектами діяльності). Поєднання цих двох рейтингів дозволить широкому колу зацікавлених сторін проводити аналіз банків та формувати відповідні висновки.

Таблиця 1 – Взаємозв’язок складових нефінансового звіту банку із структурними показниками Глобальної ініціативи зі звітності (складено автором)

№	Блок нефінансового звіту банку	Показник GRI
1	Загальна інформація щодо концепції корпоративної соціальної відповідальності в банку	–
2	Показники прозорості діяльності банку	–
3	Соціальні права та гарантії персоналу	LA1-14; HR1-9; EC3, 5, 7
4	Якість банківських послуг	PR1-9; FS1-12, 14
5	Взаємозв’язок зі стейкхолдерами	SO1; FS13; SO5-6; EC6, 8
6	Захист інформації в банку	PR3, 6-8,
7	Екологічний блок	FS1-5, 7-12; EN1-30
8	Співпраця з НКО та органами влади	EC4; SO5-8
9	Етика в банку	PR6-9

У контексті авторських пропозицій постає гальмівне питання ідентифікації заходів адміністративного (дисциплінарного) впливу за порушення правил, норм та надання неправдивої інформації до СРО. Як уже було зазначено, банки-члени СРО несуть колективну відповідальність, що має прояв у формуванні компенсаційного фонду, основне призначення якого полягає у наданні допомоги постраждалому банку у надзвичайних ситуаціях, підтримці банків у період кризи, наданні компенсації безпосередньо клієнтам банку, який має незадовільний стан функціонування. Порядок застосування заходів впливу адміністративного та дисциплінарного характеру передбачає акумуляцію Комітетом з корпоративної соціальної відповідальності скарг, що поступили на адресу конкретного банку від інших комітетів, що діють за відповідними напрямками, а також випадків недотримання банками стандартів та правил саморегулювальної організації, надання банком недостовірної інформації, уникнення відповідальності тощо. Виходячи із зазначеного, саморегулювальна організація може застосовувати до банків такі заходи впливу:

- попередження (у випадку разових порушень) із зобов'язанням з боку банку у визначений термін ліквідувати зазначені порушення;
- штрафи (до компенсаційного фонду);
- позапланова перевірка внаслідок отримання неодноразових скарг щодо невиконання банком-членом СРО стандартів, правил, вимог (скарги фізичних або юридичних осіб, звернення органів виконавчої влади, інших членів СРО);
- рекомендація виключення із складу членів саморегулювальної організації, що приймається відповідним колегіальним органом (Загальні збори або Рада);
- подання пропозиції до НБУ про проведення позапланової інспекційної перевірки та вжиття відповідних заходів до банку-порушника.

Наявність інструментарію впливу на дотримання банками стандартів та правил СРО забезпечує необхідний рівень довіри з боку стейкхолдерів банків. Також варто відзначити, що банки-учасники СРО безпосередньо зацікавлені у наданні неупередженої та правдивої інформації, сприяттні дотриманню іншими банками стандар-

тів і правил, встановлених СРО, виходячи із колективного характеру відповідальності. Усе зазначене позитивно вплине на активізацію процесу впровадження принципів соціально відповідального ведення бізнесу, зокрема вищого щабля піраміди Керролла – соціальної (філантропічної) відповідальності.

Висновки. Підводячи підсумок, варто зазначити, що запровадження саморегулювальною організацією механізму звітування за соціальними напрямками діяльності банку, побудова рейтингу соціально відповідальних банків, введення спеціального стандарту для регулювання концепції корпоративної соціальної відповідальності саме в банківській сфері позитивно вплине на успішну імплементацію концепції у діяльність банків. Залучення до процесу верифікації різних груп стейкхолдерів сприятиме підвищенню рівня довіри до банків та їх репутації.

Наявність у країні інституту саморегулювання забезпечує оперативне вирішення багатьох питань, на які регулятор не має можливості вплинути у короткий термін.

Список літератури

1. Голева О. Г. Развитие систем саморегулирования в России в контексте оптимизации государственного регулирования [Электронный ресурс] / О. Г. Голева. – Режим доступа : <http://izvestia.asu.ru/2012/2-1/econ/TheNewsOfASU-2012-2-1-econ-05.pdf>.
2. Об итогах анализа практики применения законодательства РФ о саморегулируемых организациях в отдельных сферах и отраслях экономической деятельности [Электронный ресурс] : доклад, подготовленный Департаментом развития малого и среднего предпринимательства при участии Департамента корпоративного управления Минэкономразвития России. – Москва, 2010. – Режим доступа : http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/connect/57a5be004573a3e6b78fbf4dc8777d51/doklad_.pdf?MOD=AJPERE&S&CACHEID=57a5be004573a3e6b78fbf4dc8777d51.
3. Повышение информационной открытости бизнеса через развитие корпоративной нефинансовой отчетности. Аналитический обзор корпоративных нефинансовых отчетов, 2008–2011 [Электронный ресурс] / А. Н. Шохин, Л. В. Аленичева, Е. Н. Феоксистова, Ф. Т. Прокопов, М. Н. Озерянская. – М. : РСПП, 2012. – 102 с. – Режим доступа : <http://media.rspp.ru/document/1/c/5/c565664f96a568a7d727f19f4f803eb1.pdf>.
4. Сердюк Т. В. Саморегулювання в Україні : переваги та недоліки в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс] / Т. В. Сердюк // Економічний вісник НТТУ “КіП”. – Режим доступу : <http://economy.kpi.ua/ru/node/343>.
5. Тосунян Г. А. Банковское саморегулирование / Г. А. Тосунян. – М. : Изд-во “Спец-Адрес”, 2006. – 304 с.
6. Hart O. The Governance of Exchanges: Members' Cooperatives versus Outside Ownership / O. Hart, J. Moore // Oxford Review of Economic Policy. – 1996. – 12. – P. 53–69.
7. Mahoney P. G. The Political Economy of the Securities Act of 1933 [Electronical resource] / P. G. Mahoney // UVA Law School, Legal Studies Working Paper. – 2000. – <http://ssrn.com/abstract=224729>.
8. Pirrong S. The Self-Regulation of Commodity Exchanges: The Case of Market Manipulation / S. Pirrong // Journal of Law and economics. – Vol. XXXIII. – 1995. – P. 141–207.
9. Value of sustainability reporting : A study by Ernst&Young LLP and the Boston College Center for Corporate Citizenship, 2013 [Electronic resource] / Ernst&Young official web-page. – Access : [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ACM_BC/\\$FILE/1304-1061668_A_CM_BC_Corporate_Center.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ACM_BC/$FILE/1304-1061668_A_CM_BC_Corporate_Center.pdf).

Отримано 12.05.2014

Summary

The article is observed the mechanism of functioning of the self-regulatory organization in the direction of the corporate social responsibility concept realization in the banking system of Ukraine. Non-financial reporting tools as a prerequisite for development and publication of the rating of socially responsible banks are proposed. The banks interest in functioning of self-regulatory organization in the banking market is disclosed.